

AUTOR:

Jovana Davidović Vuletić

Fakultet političkih nauka, Univerzitet Crne Gore

Evropska medijska politika i medijski ambijent Crne Gore

Ovaj projekat finansira Ambasada SAD u Podgorici. Mišljenja, nalazi, zaključci ili preporuke koje su ovdje izneseni su stav autora i ne odražavaju nužno stav Stejt dipartmenta/Vlade SAD.

www.dfc.me

Evropska medijska politika postavlja standarde u očuvanju medijskog pluralizma, podsticanju slobode medija i borbi protiv dezinformacija. Da bi Crna Gora napredovala u evropskim integracijama, ključno je da uskladi medijsku regulativu sa evropskim kriterijumima i pravnom tekovinom Evropske unije. Imajući u vidu važnost medijskog sektora za jačanje demokratskih vrijednosti i proces pristupanja Evropskoj uniji, cilj ovog rada je da pokaže u kojoj mjeri je medijska politika Crne Gore usklađena sa evropskim smjernicama i praksom. Prvo predstavljamo aktuelne evropske standarde u oblasti medija, a potom analiziramo područja medijske politike Crne Gore koja su još uvijek nedovoljno usklađena sa evropskim preporukama. Kako bi postala ravnopravni dio evropskog medijskog prostora, neophodno je da se Crna Gora odlučno bori protiv dezinformacija i zastrašivanja novinara i novinarki, te da izmjenama nacionalnog pravnog okvira podstakne interni pluralizam, samoregulaciju, transparentnost vlasništva nad medijima i transparentnost finansiranja medija iz javnih prihoda.

PREPORUKE:

- Omogućiti Agenciji za elektronske medije da izriče sve mjere sankcije;
- Uskladiti Kodeks novinara/ki Crne Gore sa onlajn medijima i digitalnim platformama i borbom protiv dezinformacija;
- Izmijeniti Zakon o medijima tako da medij koji želi da aplicira za sredstva iz Fonda, ima uspostavljen mehanizam samoregulacije;
- Izmijeniti Zakon o medijima tako da predviđa sankcije ukoliko se u zakonski propisanom roku onlajn mediji ne registruju kod nadležnog organa i ne obznanе podatke o stvarnom i o krajnjem vlasništvu;
- Proširiti trenutne zakonske odredbe o medijskoj koncentraciji i na onlajn medije;
- Regulisati i ograničiti strano vlasništvo nad medijima;
- Definirati jedinstveni mehanizam mjerenja medijske publike, kako bi se dodatno suzbila medijska koncentracija i dobio pregled medijskog tržišta u Crnoj Gori;
- Podstaci nadležne organe da efikasno primjenjuju kaznene zakonske odredbe o transparentnosti javnog finansiranja medija;
- Inicirati raspravu o SLAPP tužbama, kako bi Crna Gora što prije mogla da uskladi postojeću regulativu sa Anti-SLAPP direktivom EU;
- Revidirati postojeće propise tako da novinarima/kama obezbijede zaštitu u slučaju promjene vlasnika/ce ili urednika/ce medija;
- Ojačati odredbe Zakona o Nacionalnom javnom emiteru RTCG koje tretiraju nezavisnost Savjeta;
- Uvrstiti borbu protiv dezinformacija u Zakon o medijima;
- Obezbijediti obuku novinarima/kama u prepoznavanju dezinformacija;
- Regulisati oglašavanje na platformama koje šire dezinformacije;
- Razmotriti uvođenje govora mržnje kao posebnog krivičnog djela u Krivični zakonik Crne Gore;
- U Zakonu o audiovizuelnim medijskim uslugama propisati obavezujući procenat sadržaja namijenjenog ranjivim grupama u javnim emiterima;
- Podsticati komercijalne medije da proizvode sadržaj namijenjen ranjivim grupama, vodeći računa o činjenici da privatni mediji u Crnoj Gori ne nude sadržaj pomoću audio-deskripcije i gestovnog govora;
- Uspostaviti evidenciju praćenja sprovođenja pravnih standarda EU u oblasti audiovizuelnih medijskih usluga.

Mediji su jedan od ključnih aktera u procesu evropskih integracija, budući da je stanje u medijima važan indikator inkluzivnosti, kvaliteta političkog upravljanja i poštovanja ljudskih prava i sloboda u određenom društvu. Mediji imaju suštinsku ulogu u informisanju javnosti, ali i reinterpretativnu poziciju, odnosno dužnost da izvještavaju u javnom interesu i ukazuju na loše društvene prakse. To znači da mediji treba da imaju stav o važnim društvenim procesima i time (re)kreiraju vrijednosni sistem i oblikuju javno mnjenje. Međutim, da bi mogli da pružaju kvalitetan i pluralistički sadržaj važno je da mediji funkcionišu u ambijentu koji im to omogućava.

Razvoj medijskih sloboda jedan je od osnovnih predušlova u pridruživanju Crne Gore Evropskoj uniji (EU). Pregovaračko poglavlje 10, koje se odnosi na informatičko društvo i medije, sadrži smjernice o audiovizuelnoj politici, odnosno o novim i o tradicionalnim medijima, ali i o elektronskim komunikacijama i informatičkom društvu. U posljednjem Izvještaju Evropske komisije (2023) konstatovan je ograničen napredak u Poglavlju 10, dok se kao najveći prioritet u evropskim integracijama, u kontekstu medijskog tržišta, navodi usklađivanje zakonodavstva Crne Gore sa pravnom tekovinom EU.

Najavljene izmjene i novi medijski zakoni još uvijek nijesu usvojeni, što je rezultiralo suspenzijom Crne Gore iz važnih evropskih projekata. Trenutni propisi i strateška dokumenta u nedovoljnoj mjeri podstiču samoregulaciju, transparentnost vlasništva nad medijima i transparentnost finansiranja medija iz javnih prihoda. Stariji slučajevi napada na novinare/ke još uvijek nemaju adekvatan sudski odgovor, dok Crna Gora ne prepoznaje tzv. SLAPP tužbe kao mehanizme zastrašivanja medija. Crna Gora dugo nije imala nijedan strateški dokument koji tretira pitanje dezinformacija i govora mržnje, dok postojeći propisi ne obavezuju javne emitere da proizvode određeni procenat sadržaja namijenjen ranjivim grupama.

Evropska medijska politika je rezultat interakcije između dva najznačajnija transnacionalna aktera – Savjeta Evrope (SE) i Evropske unije (EU), nacionalnih institucija, regulatornih institucija, medija i medijskih udruženja, civilnog sektora i građana/ki (Milutinović 2018, 108). Za interpretaciju evropskog pristupa medijskoj politici važno je definisati osnovne termine. Prije svega, u evropskom diskursu se u domenu medija najčešće govori o medijskim slobodama i o medijskom pluralizmu (Milutinović 2018). Medijske slobode se definišu u članu 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i u članu 11. Povelje Evropske unije o temeljnim pravima. Oba člana suštinski upućuju na slobodu izražavanja, slobodu posjedovanja sopstvenog mišljenja, te primanja i širenja informacija i ideja bez „miješanja javnih vlasti i bez obzira na granice“ (Član 10. Konvencije), kao na osnovne predušlove medijskih sloboda.

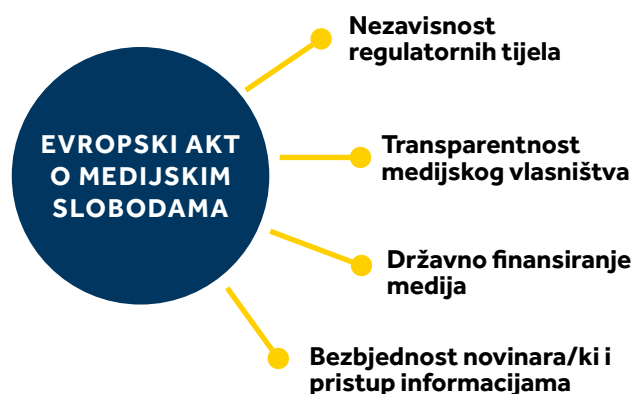
Medijski pluralizam sadrži dvije komponente – eksternu i internu (Hallin & Mancini 2017). Eksterni pluralizam je

dominantno raznovrsnost medijskog vlasništva, a interni pluralizam se ogleda u zastupljenosti različitih gledišta, informacija i subjekata u medijskom sadržaju, čime se auditorijumu pruža uravnotežen uvid u najvažnije društvene procese (Hallin & Mancini 2017).

Savjet Evrope i Evropska unija sada u fokusu imaju sljedeće tendencije: rast političke propagande i politizacije medija, nedostatak transparentnosti medijskog vlasništva i državnog finansiranja medija, kao i borbu protiv dezinformacija i govora mržnje (Evropska unija 2022a). Rezultat suzbijanja političkog uticaja i ojačavanja medijskog pluralizma su dvije inicijative: donošenje Evropskog akta o medijskim slobodama (Evropska unija 2022b) i tzv. Anti-SLAPP direktiva (Evropska unija 2024) na nivou Evropske unije. Oba akta predstavljaju novi set pravila u cilju zaštite nezavisnosti medija, ograničavanja političkih upliva i jačanja bezbjednosti novinara/ki i njihovih izvora.

Evropski akt o medijskim slobodama

Evropski akt o medijskim slobodama prvi put uvodi niz zaštitnih mjera koje su fokusirane na četiri oblasti:

GRAFIKON 1.
GLAVNE OBLASTI EVROPSKOG AKTA O MEDIJSKIM SLOBODAMA

Jedna od novina u Evropskom aktu je uspostavljanje regulatornog tijela – Evropskog odbora za medijske usluge (EBMS), koje će zamijeniti Evropsku regulatornu grupu za audiovizuelne medijske usluge (ERGA), kao tijelo nadležno za sprovođenje, praćenje i savjetovanje o medijskim pitanjima unutar EU, a biće sastavljeno od nacionalnih regulatora (Holtz-Bacha 2024, 49). Ova novina je produkt Direktive o audiovizuelnim medijskim uslugama (2010), čija revidirana verzija iz 2018. godine proširuje pravila na nove digitalne platforme i društvene mreže, a takođe i osnažuje zaštitu djece od neprimjerenog sadržaja i obezbjeđuje veću fleksibilnost u televizijskom oglašavanju.

Predlaže se jačanje nezavisnosti javnih medija kroz tran-

sparentnije procedure imenovanja članova menadžmenta, kao i jačanje uredničke nezavisnosti. Državno finansiranje će biti pod snažnijom kontrolom, uz novu obavezu da se javna sredstva distribuiraju većem broju medija, na otvoren i nediskriminatoran način. Sve medijske kompanije će morati da budu transparentne u pogledu svog vlasništva, dok se od država članica očekuje da osiguraju pouzdana i validna mjerenja medijske publike.

Evropski akt pruža i zaštitne mjere protiv "neopravdanog uklanjanja medijskog sadržaja proizvedenog u skladu sa profesionalnim standardima" (Evropska komisija 2023), koji se smatra nespojivim sa uslovima poslovanja društvenih mreža. Među važnijim mjerama je i dodatna zaštita novinara/ki u njihovom istraživačkom radu, budući da Evropski akt zabranjuje državama članicama da koriste špijunske softvere za dobijanje informacija o novinarskim izvorima, osim u specifičnim slučajevima.

Anti-SLAPP direktiva

Nezavisnost od političkog uticaja dodatno je učvršćena Anti-SLAPP direktivom koju je Vijeće Evropske unije zvanično usvojilo u martu 2024. godine. Direktiva se odnosi na specifičan vid tzv. SLAPP (Strategic Lawsuits Against Public Participation) tužbi, odnosno na strateške tužbe protiv javne participacije, koje su prvenstveno usmjerene na novinare/ke, ali i na sve druge društvene aktere koji istražuju pitanja od javnog značaja (Zdravković 2022). Cilj SLAPP tužbi je da dovedu do cenzurisanja novinara/ki i odvratanja od njihovog daljeg rada u javnom interesu. SLAPP tužbe najčešće podnose lica koja imaju veliku koncentraciju političke i ekonomske moći, odnosno ona lica koja su često predmet novinarskih istraživanja (Zdravković 2022).

Osim što ovakve tužbe ugrožavaju medijske slobode, takođe sadrže i nesrazmjerno visoke troškove postupka, koje treba da snose mediji. Evropska komisija je rad na anti-SLAPP mehanizmima započela 2020. godine, kada je osnovana ekspertska grupa koja je imala savjetodavnu ulogu u borbi protiv ovog fenomena (Evropska komisija 2022). Nova Direktiva (Evropska unija 2024) koja, stupanjem na snagu, predstavlja prvi obavezujući evropski instrument usmjeren protiv SLAPP tužbi predviđa da će pojedinci koji su meta SLAPP tužbi, imati pravni osnov da traže od suda odbacivanje tužbe u najranijoj fazi postupka. Osim toga, sud takođe može naložiti tužiocu da plati troškove postupka i, ako je predviđeno nacionalnim zakonom, štetu koju je tuženi pretrpio. Države članice će morati na jednom mjestu da objave sve proceduralne zaštitne mjere dostupne tuženima i da obezbijede nevladinim organizacijama, udruženjima, sindikatima da pružaju podršku tuženima tokom postupka.

Članice EU imaju dvije godine da predloženu Direktivu uvrste u nacionalno zakonodavstvo. Uspostavljanje pravnih mehanizama protiv SLAPP tužbi važan je korak

ka depolitizaciji novinarstva, povećavanju bezbjednosti novinara/ki i njihovih istraživačkih kapaciteta. Time se nedvosmisleno pokazuje da se evropske transnacionalne institucije okreću snažnijim regulatornim mehanizmima koji bi trebalo da sačuvaju medijske slobode od nedozvoljenog ograničavanja.

Borba protiv dezinformacija i govora mržnje u Evropskoj uniji

U Evropskoj uniji je u prethodnom periodu pokrenuto nekoliko značajnih inicijativa u pravcu suzbijanja dezinformacija i govora mržnje. Evropski parlament traži od Vijeća EU da govor mržnje i zločini zasnovani na mržnji, postanu dio člana 83. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije (Evropski parlament 2024). Cilj ove inicijative je da se unutar EU stvori jedinstveni pravni okvir, zato što države članice ponašanja zasnovana na mržnji inkriminišu samo ako su povezana sa ograničenim skupom zaštićenih karakteristika, kao što su na primjer rasa i nacija (Evropski parlament 2024).

EU je borbu protiv dezinformacija i govora mržnje počela da tretira kao važno geopolitičko pitanje (Casero-Ripollés et al. 2023). U tom kontekstu, Evropska služba za spoljne poslove (EEAS) je uspostavila komunikacioni tim koji se u saradnji sa fekt-čeking organizacijama bavi razotkrivanjem dezinformacija iz proruskih izvora i redovno ih objavljuje na sajtu EUvsDISinfo (Casero-Ripollés et al. 2023, 5). Istovremeno, Evropski parlament je predložio tri konkretne mjere za suzbijanje dezinformacija: brisanje spornog sadržaja u što kraćem roku; zabranu medija koji šire dezinformacije; sprečavanje regrutovanja uticajnih medija unutar EU od stranih "propagandista" koji ugrožavaju temeljne vrijednosti EU (Robin 2023, 4).

Uspostavljanjem Ekspertske grupe za borbu protiv lažnih vijesti i dezinformacija, Evropska komisija je predložila: obezbjeđivanje transparentnosti medijskih informacija i njihove onlajn cirkulacije; medijsku i digitalnu pismenost; rad na vještinama korisnika i novinara/ki u prepoznavanju dezinformacija; eliminisanje reklama na platformama koje promovišu dezinformacije (Tuñón et al. 2019:148, nav. prema: Casero-Ripollés et al. 2023, 6).

Jedna od najvažnijih novina je donošenje Akta za digitalne usluge koji dominantno tretira onlajn medije, velike digitalne platforme i društvene mreže. Primjenu Akta će pratiti Evropski odbor za digitalne usluge osnovan početkom 2024. godine. Ovom pravnom inicijativom EU predlaže niz konkretnih mjera, a neke od njih predstavljaju obavezu da algoritmi velikih digitalnih platformi promovišu raznovrstan sadržaj, kao i da kreiraju upozorenja kada korisnici platforme dijele objave koje sadrže dezinformacije.

Usaglašenost medijske politike Crne Gore sa evropskim standardima

Crna Gora nije na vrijeme usvojila tražene izmjene i nove medijske zakone (prevažodno Zakon o audiovizuelnim medijskim uslugama), zbog čega je suspendovana iz programa „Kreativna Evropa“, koji je predvidio da se crnogorsko zakonodavstvo u oblasti audiovizuelnih medijskih usluga uskladi sa Direktivom EU 2018/1808 (Savjet Evrope 2024). Imajući u vidu da Direktiva 2018/1808 i Evropski akt o medijskim slobodama veliki fokus stavljaju na (samo)regulatorne mehanizme, EU je posebno kritikovala to što Agenciji za elektronske medije nije omogućeno da izriče mjere sankcije (Izveštaj Evropske komisije 2023, 15).

Nadalje, samoregulatorni mehanizmi u Crnoj Gori imaju ograničene resurse i kapacitete i dominantno počivaju na primjeni Kodeksa novinara i novinarki Crne Gore, koji istovremeno nije usklađen sa potrebama novog onlajn tržišta i ne daje smjernice medijima „kako da se izbore sa izazovima u digitalnom okruženju, poput moderacije sadržaja i upravljanja društvenim mrežama, borbe protiv dezinformacija, provjere istinitosti u reklamnom sadržaju“ (Bogdanović 2023, 32). Jedan od mehanizama podsticanja samoregulacije je Fond za medijski pluralizam, kojem Zakon o medijima (82/2020) u članu 19. ostavlja mogućnost finansiranja samoregulatornih mehanizama. Trenutno pravno rješenje ne predviđa uslov da medij koji želi da aplicira za sredstva iz Fonda, ima uspostavljen mehanizam samoregulacije.

Transparentnost vlasništva i javnog finansiranja medija

Drugo važno područje koje Crna Gora još uvijek nije uskladila sa evropskim standardima odnosi se na transparentnost medijskog vlasništva i javnog finansiranja medija. Naime, Zakon o medijima (82/2020) se primjenjuje i na onlajn medije, ali ne predviđa sankcije ukoliko se u zakonski propisanom roku onlajn mediji ne registruju kod nadležnog organa i ne obznane podatke o stvarnom i o krajnjem vlasništvu. Rezultat toga je poslovanje neregistrovanih portala koji nesmetano učestvuju u medijskom tržištu i ubiraju prihode od medijskog sadržaja. Takođe, na onlajn medije se ne odnose trenutne zakonske odredbe o koncentraciji medija (Brkić 2023, 10).

Evropsko zakonodavstvo ne nudi precizne instrukcije na koji način treba regulisati strano vlasništvo nad medijima, ali u cilju suzbijanja medijske koncentracije, potrebno je osnažiti postojeće zakonske mehanizme. U Crnoj Gori je većina komercijalnih televizija i najčitanijih onlajn medija u stranom vlasništvu (Monitoring nad medijskim vlasništvom Crne Gore 2023). Crnogorska regulativa ne prepoznaje ograničenje stranog vlasništva nad medijima, što je naročito problematično s obzirom na to da u Evropskom

aktu o medijskim slobodama, EU posebnu pažnju obraća na koncentraciju na nacionalnom tržištu i na upliv stranih informacija. Propisi takođe ne definišu jedinstvena mjerenja medijske publike, kako bi se dodatno suzbila medijska koncentracija i dobio pregled medijskog tržišta, što je jedna od glavnih sugestija Evropskog akta.

Kada je riječ o javnom finansiranju medija, Zakon o medijima u članu 8. ostavlja mogućnost neprofitnim udruženjima, poput nevladinih organizacija da osnivaju medije. Budući da neprofitna udruženja mogu da primaju donacije koje ne podliježu državnoj kontroli, to dodatno ugrožava transparentnost raspodjele javnih finansija (Monitoring nad medijskim vlasništvom Crne Gore 2023). U istom Zakonu se članom 19. navodi da Ministarstvo vodi evidenciju o finansijskim sredstvima dodijeljenih mediju iz javnih prihoda. Prvi izvještaj koji sadrži evidenciju o državnom finansiranju, objavljen je 2022. godine, kada je samo 37% registrovanih medija dostavilo pregled uplata primljenih od državnih institucija (Ministarstvo kulture i medija 2023, 4). U 2023. godini taj je procenat značajno veći, ali još uvijek nezadovoljavajući - 62% (Ministarstvo kulture i medija 2023, 4). Uprkos tome što Zakon predviđa sankcije, nije jasno da li su pokrenuti postupci protiv medija koji nijesu ispoštovali zakonske odredbe.

Zaštita novinara/ki

Bezbjednosti novinara/ki je sljedeći važan segment u kojem je potrebno unapređivanje. Pozitivan pomak odnosi se na izmjene i dopune Krivičnog zakonika (3/2020), kojima su propisani kvalifikovani oblici krivičnih djela, kada se izvrše prema osobi koja obavlja posao javnog informisanja, u vezi sa obavljanjem tog posla. Međutim, u 2023. godini je zabilježeno 12 napada na novinare/ke, kao i četiri napada na medije (Centar za građansko obrazovanje 2023). Izvještaj Evropske komisije (2023) upozorava da još uvijek ne postoji adekvatan sudski odgovor na stare slučajeve napada (Izveštaj Evropske komisije 2023, 6). U Indeksu bezbjednosti novinara Zapadnog Balkana, konstatovano je da se napadi na novinare/ke u Crnoj Gori drastično ne smanjuju, te da iako se broj slučajeva „onlajn uznemiravanja povećava iz godine u godinu, zakoni ne kvalifikuju krivična djela koja se dese u onlajn sferi“ (Indeks bezbjednosti novinara Zapadnog Balkana 2023, 4). Ono što naročito zabrinjava je činjenica da se u najavljenom medijskoj reformi ne prepoznaju SLAPP tužbe, kao jedan od glavnih fokusa Savjeta Evrope i EU u predstojećem periodu. Istraživanja Sindikata medija Crne Gore pokazala su da je od 2011. godine (nakon dekriminalizacije klevete) do 2022. godine, pred crnogorskim sudovima pokrenuto 210 tužbi zbog povrede časti i ugleda protiv novinara/ki i medija (Đurašković 2023). Tužbeni zahtjevi su dostizali iznos od tri miliona eura (Đurašković 2023), a nesrazmjerno visoki tužbeni zahtjevi su jedno od glavnih obilježja SLAPP tužbi. Činjenica da se Crna Gora još uvijek ne bavi ovim pitanjem, dodatno usložnjava političku

nezavisnost novinara/ki koja je jedan od osnovnih preduslova za bavljenje ovom profesijom, a takođe nas udaljava od evropskih standarda.

Crna Gora u postojećim propisima ne predviđa ni zaštitne mjere za novinare/ke, kada se promijeni vlasnik/ca ili urednik/ca medija. U Monitoringu za medijski pluralizam (2023), ocijenjeno je da indikator Uređivačka nezavisnost nosi visok rizik (97%), te da u Crnoj Gori „ne postoji zakonska norma kojom bi se spriječio politički uticaj na izbor glavnog urednika“ (Brkić 2023, 17). U analizi medijske politike, fokus EU je uvijek i na Javnom servisu, a naročito na Savjetu Radio i televizije Crne Gore (RTCG), kao jednom od vodećih upravljačkih organa ovog medija. Smjene u Savjetu su često rezultat političkih promjena (Brkić 2023, 23), zbog čega odredbe Zakona o Nacionalnom javnom emiteru RTCG (135/2023) koje tretiraju nezavisnost Savjeta, treba dodatno ojačati kako bi se suzbio kontinuirani politički uticaj. Posebno je problematično to što je aktuelni direktor RTCG-a lice za koje je pravosudnom presudom utvrđeno da je nezakonito izabrano na tu funkciju (Janković 2023).

Dezinformacije, govor mržnje i interni pluralizam

Potrebno je uskladiti borbu protiv dezinformacija i govora mržnje sa evropskom politikom i na institucionalnom nivou obezbijediti podsticanje internog medijskog pluralizma. Crna Gora se do 2023. godine ni u jednom strateškom dokumentu nije bavila dezinformacijama i govorom mržnje. To naročito zabrinjava imajući u vidu činjenicu da skoro dvije trećine građana/ki vjeruje da su dezinformacije problem u Crnoj Gori, a više od trećine njih da su mediji glavni izvor dezinformacija (Centar za demokratsku tranziciju 2024).

Zakon o medijima (82/2020) u članu 20. propisuje namjenu sredstava Fonda za podsticanje medijskog pluralizma i raznovrsnosti medija, ali se borba protiv dezinformacija samo posredno može uvrstiti u „promociju medijske pismenosti i medijskog profesionalizma.“ Ohrabruje što Medijska strategija (2023-2027) predviđa formiranje Mreže za borbu protiv govora mržnje, onlajn uznemiravanja i dezinformacija, koja će biti obavezna da analizira takve slučajeve i priprema preporuke za medije. Ono što Strategija ne definiše, a fokus je evropske politike, predstavlja dodatnu obuku novinara/ki u prepoznavanju dezinformacija, kao i regulisanje oglašavanja na platformama koje šire dezinformacije.

Kada je riječ o govoru mržnje, ukoliko Crna Gora želi da se uskladi sa evropskom regulativom, važno je da u Krivičnom zakoniku govor mržnje okvalifikuje kao posebno krivično djelo, imajući u vidu inicijativu Evropskog parlamenta da govor mržnje i zločini zasnovani na mržnji, postanu dio člana 83. Ugovora o funkcionisanju Evropske

unije (TFEU). Evropski parlament je posebno kritikovao činjenicu da se zabrana govora mržnje i djela zasnovanih na mržnji uglavnom ograničava na pojedine karakteristike poput nacije, rase i vjere, što je slučaj i u članu 370. Krivičnog zakonika Crne Gore. Osim toga, Zakon o medijima propisuje da je govor mržnje predmet hitnog sudskog postupka, ali samo na zahtjev istražnih organa - član 41. i 42. U najavljenim medijskim reformama je predloženo da se žrtvi govora mržnje zakonski pruži mogućnost da pokrene hitno sudsko odlučivanje (Medijska strategija Crne Gore 2023, 42), te da se opseg slučajeva proširi i na onlajn uznemiravanje i dezinformacije.

Konačno, u Monitoringu za medijski pluralizam (2023) upozoreno je da Crna Gora nosi visok rizik (70%) u domenu socijalne uključenosti, koji se u jednom dijelu odnosi na interni pluralizam, odnosno na „pristup medijima određenih grupa u društvu: manjina, lokalnih i regionalnih zajednica, žena i osoba sa invaliditetom“ (Brkić 2023, 20). Crna Gora u novom Zakonu o audiovizuelnim medijskim uslugama, a u skladu sa članom 7 Direktive EU 2018/1808, treba da obezbijedi obavezujući procenat sadržaja namijenjenog ranjivim grupama u javnim emiterima, dok komercijalne medije treba dodatno da podstakne na interni pluralizam kroz postojeći Fond, posebno vodeći računa o činjenici da privatni mediji u Crnoj Gori ne nude sadržaj posredstvom audio-deskripcije i gestovnog govora (Brkić 2023, 9).

ZAKLJUČAK I PREPORUKE

U ovom radu su predstavljeni aktuelni evropski medijski standardi i analiziran je nivo usklađenosti medijske regulative i prakse Crne Gore sa evropskim kriterijumima. Međunarodni partneri upozoravaju da mediji u Crnoj Gori u nedovoljnoj mjeri izvještavaju o ranjivim grupama i podstiču raznovrsnost gledišta i izvora u samom medijskom sadržaju. Takva ocjena je jedna od nuspojava brojnih problematičnih područja medijskog sektora Crne Gore i pored najavljene medijske reforme koja je važan iskorak u evropskim integracijama.

U radu smo pokazali da je značajno unapređivati samoregulatorne mehanizme, suzbijati medijsku koncentraciju i jačati medijsko tržište, ali i ograničavati politički uticaj na medije koji novinarima i novinarkama u Crnoj Gori predstavlja jednu od najvećih prepreka za nezavisno izvještavanje. Medijska reforma treba da bude koherentna i blagovremena što se u Crnoj Gori nije dogodilo usljed političke nestabilnosti. Od suštinskog je značaja da državni organi pokažu posvećenost osnaživanju medija kroz pomno praćenje, analiziranje i primjenu evropskih standarda.

- U novom Zakonu o audiovizuelnim medijskim uslugama, važno je Agenciji za elektronske medije (budućoj Agenciji za audiovizuelne medijske usluge), omogućiti da izriče mjere kao što su upozorenja, novčane kazne, suspenzije i povlačenja licenci;

- Uskladiti Kodeks novinara/ki Crne Gore sa onlajn medijima i digitalnim platformama i borbom protiv dezinformacija i prikrivenog oglašavanja;

- Izmijeniti Zakon o medijima tako da medij koji želi da aplicira za sredstva iz Fonda, ima uspostavljen mehanizam samoregulacije;

- Izmijeniti Zakon o medijima tako da predviđa sankcije ukoliko se u zakonski propisanom roku onlajn mediji ne registruju kod nadležnog organa i ne obznane podatke o stvarnom i o krajnjem vlasništvu;

- Proširiti trenutne zakonske odredbe o medijskoj koncentraciji i na onlajn medije;

- Regulisati i ograničiti strano vlasništvo nad medijima;

- U strateškim dokumentima definisati mehanizam validnih i pouzdanih mjerenja medijske publike, kako bi se dodatno suzbila medijska koncentracija i dobio pregled medijskog tržišta u Crnoj Gori;

- Podstaći nadležne organe da efikasno primjenjuju

kaznene zakonske odredbe o transparentnosti finansiranja medija iz javnih prihoda;

- Inicirati raspravu o SLAPP tužbama, kako bi Crna Gora što prije mogla da uskladi postojeću regulativu sa Anti-SLAPP direktivom EU;

- Revidirati postojeće propise tako da novinarima/kama obezbijede zaštitu u slučaju promjene vlasnika/ce ili urednika/ce medija;

- Odredbe Zakona o Nacionalnom javnom emiteru RTCG koje tretiraju nezavisnost Savjeta dodatno ojačati kako bi se suzbio politički uticaj na članove/ice Savjeta;

- Uvrstiti borbu protiv dezinformacija u Zakon o medijima kroz Fond za podsticanje medijskog pluralizma i raznovrsnosti medija;

- Obezbijediti obuku novinarima/kama u prepoznavanju dezinformacija;

- Regulisati oglašavanje na platformama koje šire dezinformacije;

- Razmotriti uvođenje govora mržnje kao posebnog krivičnog djela u Krivični zakonik Crne Gore;

- U Zakonu o audiovizuelnim medijskim uslugama propisati obavezujući procenat sadržaja namijenjenog ranjivim grupama u javnim emiterima;

- Podsticati komercijalne medije, kroz postojeći Fond, da proizvode sadržaj namijenjen ranjivim grupama, posebno vodeći računa o činjenici da privatni mediji u Crnoj Gori ne nude sadržaj posredstvom audio-dekripcije i gestovnog govora;

- Uspostaviti evidenciju praćenja sprovođenja pravnih standarda EU u oblasti audiovizuelnih medijskih usluga.

REFERENCE

- Bogdanović, M., 2023. Slabi mehanizmi i zastarjeli etički kodeksi. Institut za medije Crne Gore, pp. 4-39.
- Casero-Ripollés, A., Tuñón, J. and Bouza-García, L., 2023. European approach to online disinformation: geopolitical and regulatory dissonance. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10(1), pp.1-10.
- Hallin, D.C. and Mancini, P., 2017. Ten years after comparing media systems: What have we learned?. *Political communication*, 34(2), pp.155-171.
- Holtz-Bacha, C., 2024. Freedom of the media, pluralism, and transparency. *European media policy on new paths?*. *European Journal of Communication*, 39(1), pp.37-55.
- Milutinović, I., 2018. Protivrečnosti evropske medijske politike. *CM Komunikacija i mediji*, 13(42), pp.105-132.
- Robin, M., 2023. European anti-propaganda policies. *Fondation Robert Schuman*, pp. 1-6.
- Zdravković, A., 2022. SLAPP tužbe—Zloupotreba prava na sudsku zaštitu u službi ograničavanja slobode izražavanja. *Strani pravni život*, 66, pp.75-96.

INTERNET IZVORI:

- Brkić, D., 2023. Praćenje pluralizma medija u digitalnoj eri. https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/75732/crna_gora_results_mpm_2023_montenegro_cmpf.pdf?sequence=3&isAllowed=y, posjećeno: 25.3.2024. godine
- Centar za demokratsku tranziciju. 2024. Dezinformacije u Crnoj Gori. <https://www.cdtmn.org/2024/01/22/dvije-trecine-gradana-prepoznaje-dezinformacije-kao-problem/>, posjećeno: 26.3.2024. godine
- Centar za građansko obrazovanje. 2023. Napadi na novinarke i novinare u Crnoj Gori. <https://www.portalanalitika.me/clanak/cgo-u-prosloj-godini-16-napada-na-novinare-i-medijske-kuce>, posjećeno: 25.3.2024. godine
- Direktiva 2018/1808 o audiovizuelnim medijskim uslugama. 2018. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/1808/oj>, posjećeno: 25.3.2024. godine
- Đurašković, D., 2023. SLAPP tužbe u Crnoj Gori ne tretiraju se kao izvor pritiska na novinare, <https://sindikatomedija.me/press/drazen-djuraskovic-slapp-tuzbe-u-crnoj-gori-ne-tretiraju-se-kao-izvor-pritiska-na-novinare/>, posjećeno: 26.3.2024. godine
- Evropska komisija. 2022. Rad na Anti-SLAPP direktivi. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_2652, posjećeno: 24.3.2024. godine
- Evropska komisija. 2023. Sloboda i pluralizam medija. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/hr/policies/media-freedom>, posjećeno: 24.3.2024. godine
- Evropska komisija. 2024. Evropski odbor za digitalne usluge. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/dsa-board>, posjećeno: 25.3.2024. godine
- Evropska konvencija o ljudskim pravima, https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Convention_MNE, posjećeno 23.3.2024. godine
- Evropska unija. 2022a. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0457>, posjećeno: 23.3.2024. godine
- Evropska unija. 2022b. Evropski akt o medijskim slobodama. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0457>, posjećeno: 23.3.2024. godine
- Evropska unija. 2024. Anti-SLAPP direktiva. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/03/19/anti-slapp-final-green-light-for-eu-law-protecting-journalists-and-human-rights-defenders/>, posjećeno: 24.3.2024. godine
- Evropski parlament. 2024. Govor mržnje u EU. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20240112IPR16777/time-to-criminalise-hate-speech-and-hate-crime-under-eu-law>, posjećeno: 24.3.2024. godine
- Indeks bezbjednosti novinara Zapadnog Balkana. 2023. <https://sindikatomedija.me/publikacije/indeks-bezbjednosti-novinara-zapadnog-balkana-narativni-izvjestaj-crna-gora-2022/>, posjećeno: 26.3.2024. godine
- Izveštaj Evropske komisije o napretku Crne Gore. 2023. <https://www.gov.me/dokumenta/4441000a-7e5c-4b2c-b3f3-661bac4e8736>, posjećeno: 25.3.2024. godine

Janković, S., 2023. Ignorisanjem presuda institucije u Crnoj Gori podrivaju pravni sistem. <https://www.slobodnaevropa.org/a/sud-raonic-brdjanin-odluka/32500632.html>, posjećeno: 26.3.2024. godine

Medijska strategija Crne Gore. 2023. <https://www.gov.me/dokumenta/3d29965b-5536-41d7-875f-02316d5524ed>, posjećeno: 26.3.2024. godine

Ministarstvo kulture i medija. 2023. Godišnji izvještaj o transparentnosti finansiranja medija iz javnih prihoda. <https://www.gov.me/clanak/godisnji-izvjestaj-o-transparentnosti-finansiranja-medija-iz-javnih-prihoda-za-period-od-01012022-31122022-godine>, posjećeno: 25.3.2024. godine

Monitoring nad medijskim vlasništvom Crne Gore. 2023. <http://montenegro.mom-gmr.org/cg/>, posjećeno: 25.3.2024. godine

Povelja Evropske unije o temeljnim pravima, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=RO>, posjećeno 23.2.2024. godine

Savjet Evrope. 2024. Crna Gora: uskladiti medijsku regulativu sa evropskim standardima, <https://www.coe.int/en/web/podgorica/-/montenegro-aligning-the-media-legislation-with-the-european-standards>, posjećeno: 25.3.2024. godine

ZAKONI:

Krivični zakonik Crne Gore ("Sl. list RCG" - ispr.,14/2015, 42/2015, 58/2015-dr. zakon,44/2017, 49/2018 i 3/2020).

Zakon o Nacionalnom javnom emiteru Radio i televizija Crne Gore. ("Sl. list CG", br. 80/2020 i 125/2023).

Zakon o medijima ("Sl. list CG", br. 82/2020 od 6.8.2020. godine).

O AUTORU

Dr Jovana Davidović Vuletić je predavačica na Fakultetu političkih nauka, Univerziteta Crne Gore na grupi medijskih i komunikoloških predmeta. Doktorirala je 2022. godine u oblasti političkih nauka, odbranivši disertaciju pod nazivom „Patrijarhalna uvjerenja i medijsko portretisanje rodni odnosa na primjeru selektivnog abortusa u Crnoj Gori“, kao stipendistkinja Ministarstva nauke Crne Gore. Doktorsko istraživanje je obavila na Univerzitetu Pompeu Fabra u Barseloni i na Centralno-evropskom univerzitetu u Budimpešti. Oblast njenog naučnog interesovanja uključuje analizu medijskog diskursa, psihologiju komunikacije, političku psihologiju, političku komunikaciju, rodne studije.

DFC POLICY BRIEF

DFC Policy Brief-ovi analiziraju različite aspekte medijskog okruženja, borbu protiv dezinformacija, stranog malignog uticaja i drugih aktivnosti manipulacije informacijama, nudeći konkretne preporuke. Briefovi će biti kreirani u saradnji sa različitim stručnjacima iz zemlje i šireg regiona koji će pružiti dodatni uvid i perspektivu problematike, što će doprinijeti stvaranju i učvršćivanju mreže saradnika koja će održavati i širiti svijest o problemu. Novi broj će izlaziti na svaka 2 mjeseca u saradnji sa novim autorom. Drugo izdanje ove publikacije analizira bezbjednosne propuste korisnika prilikom kori-

šćenja interneta i društvenih mreža. Posebna pažnja je usmjerena na zamke kojima su izloženi građani u sajber prostoru, te opasnosti po njihove lične podatke. Brief teži da edukuje o efikasnim mjerama zaštite i upućuje na neophodnost snažnije informatičke osvještivosti crnogorskog društva u cjelini u sferi moderne digitalne tehnologije.

DFC Policy Brief izdaje Atlantski savez Crne Gore/Digitalni forenzički centar. Izneseni nalazi, stavovi i zaključci su stav autora i ne odražavaju nužno stav ASCG/DFC.

www.dfc.me